

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КРИЗОВИХ КОНСУЛЬТАНТІВ ДЛЯ
РОБОТИ З ВИМУШЕНИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ (ВНУТРІШНЬО-
ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ)**

Динамічні зміни і надзвичайна нестабільність соціально-психологічної ситуації в Україні з початку 2014 року в разі збільшили кількість внутрішніх мігрантів або внутрішньо переміщених осіб (ВПО) всередині нашої країни. Великі і малі переміщення завжди супроводжують історичний розвиток будь-якої народності в будь-якому регіоні світу, однак внутрішня міграція в Україні має особливу обумовленість, інтенсивність і має свої особливості.

За терміном «вимушений мігрант», як правило, стоїть особиста історія про душевне сум'яття і винахідливість, психічну уразливість, завзятість і важка ноша матеріальних проблем, очікування та страхи за майбутнє, психосоматичні страждання і підвищений ризик захворювань, конфлікт з собою та іншими, відчуття себе «своїм серед чужих, чужим серед своїх», або навіть «людиною другого сорту».

Психологічна робота з переселенцями давно стала значною частиною роботи, по суті, кожного практикуючого фахівця в Україні. І, важливо відзначити, що в практичній роботі кризового психотерапевта в Україні, найчастіше, практичний досвід передує теоретичному осмисленню та стратегічному означенню такої роботи.

Дослідження проблем вимушених переселенців та знаходження можливих шляхів їх вирішення відбувається в різних галузях наукових знань, а саме: в соціології, демографії, філософії, політології, культурології, та, чи не найбільше, в психології (О. Блинова, Ф. Василюк, К. Оберг, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, Н. Палагіна, В. Хесле, О. Шлягіна та інші).

Актуальність, теоретична і практична значущість та, в той же час, все ще недостатня розробленість означеної теми очевидна. Однак, метою даної статті є не стільки виявлення особливостей адаптаційного процесу, а перш за все формулювання основних тез для розробки, а пізніше і впровадження ключових ідей для освітньої підготовки слухачів університетської кафедри психології з дисципліни «Кризова психотерапія».

Основні психологічні проблеми вимушених переселенців пов'язані з кризою ідентичності, зниженням толерантності, як наслідок – зниження самооцінки, впевненості в собі, спотворене сприйняття оточуючих людей. Психолог повинен знайти стратегію психологічної допомоги, яка послабить або навіть повністю змінить когнітивне та емоційне самосприйняття та сприйняття актуального оточення, в той же час буде сприяти поведінковим змінам.

Варто зазначити, що в офіційному дискурсі України існує поняття «внутрішньо переміщена особа» [4], але більш ширше використовується інший

термін: «тимчасово переміщені особи». Цьому терміну немає чіткого визначення, незважаючи на те, що воно досить часто зустрічається в ЗМІ та в суспільному дискурсі. Тимчасовість – це один з важливих аспектів, що в значній мірі є ілюзорним і таким, що впливає на низьку інтенсивність інтеграційних процесів та малу мотивацію до адаптації переселенців.

Не менш важливим є сам термін «адаптація». Варто відзначити, що міграція сама по собі вже є стратегією адаптації, а міграційна поведінка залежить від особливостей особистості мігранта (його інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій та прагнень), а також віку, статі, сімейного стану і стану здоров'я.

Суть процесу соціальної адаптації розкривають ключові вектори, що детермінують особистісні зміни, які виникають у взаємодії особистості і соціуму, а саме – соціальна ідентифікація і самоактуалізація.

Хотілося б звернути увагу на те, що в науковій літературі прийнято досліджувати суб'єкт адаптації, в той час як об'єкт адаптації – соціальне середовище, тут і зараз в Україні також зазнає суттєвих змін. Соціальна адаптація як феномен виникає при взаємодії двох систем – особистості і соціального середовища. Соціальна адаптація відбувається лише, коли соціальне середовище сприяє реалізації потреб і прагнень особистості, сприяє розкриттю та розвитку її індивідуальності.

Оскільки психологічні проблеми і психічні розлади вимушених мігрантів носять комплексний характер і зачіпають емоційну, поведінкову, комунікативну і мотиваційно-потребнісну сфери особистості, остільки і допомога їм повинна бути комплексною, і поєднувати соціальні, психологічні та педагогічні засоби.

Зараз проблема соціально-психологічної допомоги вимушеним переселенцям на сході України актуальна і потребує подальшого вивчення, проте вже можна з упевненістю говорити, що в розробці методики та практичних рекомендацій для психологів та педагогів вузу з надання психологічної підтримки необхідно врахувати аспект полісуб'єктної та особистісної орієнтованості, створення почуття безпеки, підвищення рівня толерантності до невизначеності, спрямованості на розвиток особистості і тих її параметрів, які є значущими в адаптаційний період.

Міграція стає природним і неминучим явищем сьогодення нашої країни, проте, в достатньо короткій часовій перспективі вона може змінити історичний соціальний образ держави, загострити суперечності між різними групами населення, викликати соціальну напругу.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства українські фахівці тільки починають набирати досвіду психологічної та психолого-педагогічної роботи з такою категорією мігрантів, як внутрішньо переміщені особи. Масштаби внутрішньої міграції в Україні свідчать про гостроту цієї ситуації і водночас актуалізують необхідність професійної фахової психологічної роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Зміна в програмі університетської підготовки може і повинна виступати в якості найважливішого компонента заходів реагування на міграції та

переміщення, а робота психологів, психотерапевтів з людьми даної категорії часто не тільки допомагає впоратися з провалами в адаптації у тимчасово внутрішньо-переміщених осіб, але також стає деякою інвестицією в запобіганні конфліктам та погіршенню психічного здоров'я мігрантів в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Березин Ф.Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. / Ф.Б. Березин – Л.: Наука, 1988. – 270 с.
2. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога постраждалим унаслідок травматичних подій: досвід, узагальнення, висновки. Актуальні проблеми психології. Т. 3. Консультативна психологія і психотерапія. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. Максименка С. Д. Київ : Логос, 2015. Вип. 11. С. 7–20
3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. – Київ, 2018. – (Том 2).
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VI [Електронний ресурс] : Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
5. Ромм М.В. Адаптація особистості в соціумі. – К.: Наука, 2002.